

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 10 mars 1916 kl. 12 m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt för kyrkostämman att besluta om obligatorisk undervisning i huslig ekonomi.

I en inom andra kammaren av herr *Sigfrid* väckt motion nr 27 hemställes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om sådant tillägg i kungl. folkskolestadgan, att kyrkostämman må kunna, på förslag av skolråd, bestämma att undervisning i huslig ekonomi skall vara obligatorisk för alla flickor som genomgått folkskola.

Till stöd för sin hemställan har motionären anført följande:

»De kurser i huslig ekonomi, som anordnats här och där i landet, synas i viss mån förfela sitt ändamål, då de understundom sakna tillräckligt antal elever.

Motionen.

Vanligen går man så tillväga vid ordnandet av dessa kurser på landsbygden att flera angränsande socknar slå sig tillsammans om ett skolkök som då alternerar med en, eventuellt två 6 veckors kurs i var socken årligen. I regel visar sig intresset stort att börja med och elever anmäla sig mer än i tillräckligt antal, men så av en eller annan anledning slappas intresset och elever saknas, så att kurser måste inställas, eventuellt socknar utgå ur skolköksdistriktet, därmed vållande oreda i det hela. Ehuru de övriga socknarna gärna vilja ha sitt skolkök kvar, kunna de icke på grund av bristande anslutning från angränsande kommuner.

Hur viktig en undervisning i huslig ekonomi är för den uppväxande flickan behöves här ej påpekas, då det säkerligen för riksdagen förut framhållits, när denna beviljade statsanslag till sådana skolor.

Endast den saken skall jag tillåta mig nämna, att numera en allt större del flickor erhålla sådant arbete, att de icke få tid eller lust del-

taga i husliga sysslor, allra minst i matlagning. Hur bedrövligt det ställer sig för dessa vid ingående av äktenskap och plötsligt övertagande av hushåll torde vara uppenbart. Då skolköskurserna sysselsätts med teoretiska och praktiska kunskapers bibringande i bästa sättet att anskaffa och tillreda ett i möjligaste mån billigt och på samma gång näringsrikt och välsmakande födoämne, inses lätt dess nationalekonomiska betydelse på samma gång som dess betydelse för att icke säga nödvändighet för den enskilda individen med begränsade tillgångar.

Enligt mitt förmenande är saken av sådan vikt, att vi så småningom måste komma till obligatorisk undervisning i detta ämne för alla folkskolepliktiga flickor. Det torde emellertid ännu vara för tidigt att gå därhän. Som en lämplig övergångsform och för att råda bot för bristen på elever i redan anordnade skolkök vägar jag föreslå,» etc.

Utskottet.

År 1902 beslöt riksdagen hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, om och på vilka villkor statsunderstöd skulle kunna tilldelas folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor för beredande av undervisning i huslig ekonomi, samt till riksdagen inkomma med det förslag, vartill en sådan utredning befundes giva anledning.

Denna skrivelse var närmast föranledd av en motion i ämnet vid samma riksdag, väckt i andra kammaren av herrar Emil Hammarlund och Fridtjuf Berg. Ur denna motion tillåter sig utskottet anföra följande:

»Vikten och betydelsen av att det uppväxande kvinnliga släktet redan under skoltiden bibringas de allmännaste teoretiska och praktiska insikterna i huslig ekonomi är numera allmänt erkänd. Riksdagen har ock erkänt behövligheten av statens medverkan på detta område. Så utgår sedan år 1893 ett statsanslag av 5,000 kronor årligen för beredande av undervisning i huslig ekonomi vid högre lärarinneseminariet, och från och med år 1897 har riksdagen årligen anvisat 5,000 kronor till understöd åt de vid Uppsala enskilda läroverk och Ateneum för flickor i Stockholm samt av Göteborgs allmänna folkskolestyrelse anordnade undervisningskurser för utbildande av lärarinnor i huslig ekonomi. Sistnämnda anslag har från och med år 1901 blivit av riksdagen höjt till 6,300 kronor. I den mån lärarinnor i detta ämne blivit utbildade, har vid allt flera folkundervisningsanstalter, så i stad som på landet, undervisning i huslig ekonomi blivit införd. För att bereda intresse för ämnet särskilt å landsbygden hava på senaste tiden i skilda delar av riket (Bohuslän, Västergötland, Östergötland, Dalarne) inrättats s. k. vandrande skolkök. Enligt tillgängliga uppgifter funnos år 1901

skolkök inrättade vid ett 60-tal folkskolor, vid 3 högre folkskolor och vid 6 folkhögskolor. Att ämnet huslig ekonomi tills vidare emellertid blott förekommer på undervisningsplanen vid ett jämförelsevis litet antal folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor beror naturligtvis på de ganska betydande kostnader, som äro förenade med detta ämnes införande. För undervisningens praktiska ordnande är nämligen nödvändigt att inrätta ett s. k. skolkök. De årliga utgifterna vid en större skola för ett dylikt skolkök kunna beräknas till 2,000 à 2,500 kronor.»

Den av riksdagen år 1902 begärda utredningen angående statsunderstöd för ifrågavarande ändamål förelåg i en kungl. proposition till 1906 års riksdag, som med bifall till propositionen beviljade ett förslagsanslag på 60,000 kronor å ordinarie stat under riksstatens åttonde huvudtitel för anordnande av undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor.

Härigenom erhålla skoldistrikt eller skolstyrelser, som i skolor av nämnda slag eller i särskilda anstalter anordna i skolkök meddelad undervisning i huslig ekonomi, för varje kurs, som omfattar minst 30 arbetsdagar, 100 kronor, därav 75 kronor såsom bidrag till lärarinnans avlöning samt 25 kronor såsom bidrag till bestridande av övriga löpande utgifter. För åtnjutande av sådant bidrag stadgas vissa villkor rörande undervisningen, skolköket, serveringen till matgäster m. m. Antalet elever skall i varje kurs vara minst åtta, högst tjugu. (Kungl. Maj:ts kungörelse angående statsbidrag för undervisning i huslig ekonomi den 16 juni 1906.)

Dessutom har sedan åtskilliga år tillbaka statsunderstöd lämnats till tre enskilda läroanstalter för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi. En av dessa läroanstalter är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi, där tre särskilda utbildningskurser av ifrågavarande slag äro inrättade, en annan dylik kurs är anordnad vid Ateneum för flickor i Stockholm, och i Göteborg är en motsvarande kurs upprättad av stadens allmänna folkskolestyrelse.

Riksdagen har jämväl under en följd av år anvisat ett belopp av 2,000 kronor till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolköklärarinnor vid andra anstalter.

Av det anförda framgår, att statsmakterna visat sig behjärta vikten av att ämnet huslig ekonomi införes som läroämne i folkskolorna och deras överbyggnader. Det är endast att beklaga, att så jämförelsevis få skoldistrikt begagnat sig av den hjälp, som erbjudits dem för inrättande av skolkök och bedrivande av denna undervisning.

I städer och större industrisamhällen har man visserligen rätt allmänt infört undervisning i huslig ekonomi i folkskolorna, men på den egentliga landsbygden är detta för den kvinnliga ungdomen så viktiga ämne mestadels helt förbisett.

Så mycket mera beklagligt måste det anses vara, om — såsom motionären exemplifierar — den ungdom, för vilken denna undervisning är avsedd, eller rättare de unga flickornas föräldrar skulle så litet värdesätta densamma, att flickorna utebliva från skolköket och därigenom t. o. m. vålla, att undervisningen måste i ett eller flera skolkök inställas på grund av att det för statsbidragets erhållande erforderliga lärjungeantalet ej kunnat uppbringas.

I vissa dylika fall torde väl skoldistriktet kunna hos Kungl. Maj:t vinna dispens från fordran på ett visst minimiantal lärjungar, liksom det kan ske i fråga om slöjden. Men det är klart, att om allt för många lärjungar skulle vägra att delta i undervisningen, återstår för det mesta intet annat än att inställa skolkökets verksamhet. Några få, som utebliva, kunna på detta sätt omintetgöra för en hel församlings, ja, t. o. m. för flera församlingars flickor, möjligheten att erhålla undervisning i huslig ekonomi, samt ställa skolmyndigheterna i förlägenhet med avseende på beredandet av sysselsättning åt den lärarinna, som de antagit. Det torde därför vara av behovet påkallat, att åtgärder vidtagas till förhindrande av att enstaka, för sina barns undervisning likgiltiga föräldrar kunna göra skolmyndigheternas ansträngningar om intet.

I likhet med motionären anser utskottet, att det åsyftade målet bäst borde kunna nås därigenom, att vederbörande skolmyndigheter inom skoldistrikt, i vilka kunskap meddelas i huslig ekonomi, erhålla rättighet att göra sådan undervisning obligatorisk. Motionären föreslår denna rätt beträffande flickor, som genomgått folkskolan. Utskottet vill emellertid fästa uppmärksamheten på att undervisning i huslig ekonomi i åtskilliga skolor ingår i den egentliga folkskolans läroplan, t. ex. för fjärde klassen. Skolmyndigheternas befogenhet att ålägga flickorna delta i skolköksundervisningen bör därför enligt utskottets mening omfatta även de flickor, som icke avslutat sin lärokurs i den egentliga folkskolan.

Inom utskottet har uttalats betänkligheter mot obligatorisk skolköksundervisning, sedan barnen avslutat sin egentliga folkskolekurs och många av dem behöva komma ut i förvärvsarbete. Men häremot kan med skäl anföras, att de allra flesta barn ha genomgått folkskolans lärokurs vid 12—13-årsåldern, och mellan denna ålder och skolålderns avslutning medhinnas gott en eller ett par kurser i huslig ekonomi. För övrigt bör det

naturligtvis alltid lämnas åt skolrådet rätt att, då giltiga skäl därtill föranleda, befria från deltagande i skolkökskurs.

Vad angår de flickor, som genomgått den egentliga folkskolan, kan undervisning i huslig ekonomi antingen anordnas i fristående kurser eller — för den händelse folkundervisningskommitténs förslag vinner statsmakternas bifall — ingå i planen för fortsättningsskolor för flickor. Nämnda kommitté har i sitt utlåtande framhållit, att för att fortsättningsskolan må kunna fylla sin uppgift och verkligen erhålla den betydelse, som hon bör äga, det väsentligen är i två hänseenden hon bör utvecklas och förbättras. Å ena sidan måste hennes läroplan och hela undervisning bättre än hittills avpassas efter den ungdoms särskilda behov, för vilken hon är avsedd och efter de syften, som tidsförhållandena anvisat, d. v. s. klarare inriktas på uppgiften att främja de ungas utbildning under det nutida samhälls- och arbetslivet. Å andra sidan måste hennes ställning inom undervisningsväsendet göras starkare än den nu är, så att fortsättningsskolan framträder icke såsom en tillfällig anordning utan som ett nödvändigt led bland läroanstalterna för den grundläggande medborgerliga bildningen. Med andra ord: undervisningen i fortsättningsskolan bör göras obligatorisk.

Tillämpande förenämnda allmänna synpunkter föreslår kommittén, dels att undervisningsämnen i fortsättningsskolan skola bli arbetskunskap, medborgarekunskap och modersmålet, dels att fortsättningsskolor av fem olika typer för olika orter och olika kategorier av lärjungar inrättas. En av dessa typer benämnes »fortsättningsskolor för kvinnlig ungdom i anslutning till det husliga arbetet». I planen för dessa fortsättningsskolor ingår under rubriken arbetskunskap en jämförelsevis utförlig kurs i huslig ekonomi. Rörande detta ämne uttalar sig kommittén på följande sätt:

»Där kompetenta lärarinnor och ändamålsenliga lokaler stå att erhålla, vilket på den egentliga landsbygden visserligen icke alltid kan tänkas bli fallet, borde sålunda flickorna kunna erhålla någon undervisning om också icke i båda de huvudslag av husligt arbete, som motsvaras av skolämnena huslig ekonomi och kvinnlig slöjd, så dock åtminstone i ettdera av dessa ämnen och helst i det förstnämnda, d. v. s. huslig ekonomi. Skulle förhållandena icke medgiva, att dylik undervisning av det ena eller andra slaget inordnas i fortsättningsskolans egen läroplan, synes det kommittén i hög grad angeläget, att åtgärder om möjligt vidtagas, varigenom den kvinnliga ungdomen på annat sätt tillförsäkras någon utbildning i de ifrågakvarande sysslorna. Så torde det, såsom i åtskilliga skoldistrikt redan skett, befinnes lämpligt och

möjligt att i folkskolan, vid sidan av undervisningen i kvinnlig slöjd, jämväl anordna en elementär undervisning i huslig ekonomi.»

Av det anförda torde framgå, att den fråga, som motionären framfört, redan är föremål för utredning, och att det kan antagas, att folkskoleöverstyrelsen vid den förestående omorganisationen av vårt folkskoleväsen och särskilt fortsättningsskolan icke skall underlåta att, som folkundervisningskommittén föreslagit, vidtaga sådana åtgärder, att den kvinnliga ungdomen på ett eller annat sätt tillförsäkras någon utbildning i huslig ekonomi. Utskottet får därför hemställa,

att herr Sigfrids förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 mars 1916.

På utskottets vägnar:

NILS HELGER.

I förevarande ärendes slutbehandling ha deltagit: herrar *Helger, Welin, Andersson* i Skrädene, *Andersson* i Milsmaden, *Stenudd, Persson* i Björnsbyholm, *Hedström, Rydholm, Westerström* och *Lundström*.
